

1864. február 1. EDWARD HERCEG GYŰLŐLETET SZÍT

Dánia porosz lerochanása után a brit külpolitika megváltozik.

Az etnikailag kevert – Dániát a ma ismert Németországtól elválasztó – Schleswig és Holstein hercegségek lehengerlő elfoglalása sokkolta az ifjú brit Edward herceget – a leendő VII. Edward királyt –, aki csak néhány hónapja házasodott össze Alexandra dán hercegnővel. A konfliktusban a pár nyíltan támogatta a dánokat, dacolva az egyre inkább németbarát Viktória királynővel.

Anyjával való fagyos viszonya mellett ez az összecsapás, a második schleswig-holsteini háború alakította ki VII. Edward külpolitikáját. Egy szilárdan franciabarát és németellenes körhöz csatlakozott, amely jóval az 1910-ben bekövetkezett halála után is fennmaradt a kormányzatban. VII. Edward hatására megreformálták és modernizálták a haditengerészetet, hogy ellensúlyozzák a növekvő német hadiflottát, és Nagy-Britannia tartózkodó elkülönülése is ellilant a Franciaországgal és Oroszországgal kötött – a későbbiekben a háromhatalmi antantot jelentő – szerződés érdekében, amelyek azután belerántották az Egyesült Királyságot és a birodalmat a háborúba.

Edward herceg és felesége, Alexandra 1896-ban

1867. február 8. AZ ÖREG BIRODALOM ÖSSZEOMLIK

Dualista monarchia lép az osztrák birodalom helyébe.

A német ajkú államok hagyományos iránymutatója, Ausztria – ahol 1278 óta a Habsburg-család uralkodott – és a növekvő erejű Poroszország – amely Otto von Bismarck miniszterelnök és I. Vilmos király uralma alatt állt – közötti viszály hozzájárult, hogy a két hatalom fokozódó rivalizálása nyílt háborúként tört felszínre.

A meggyengült osztrák birodalom, benne az elszakadásra kész Magyarországgal, felbomlott, és nehézkes dualista állammá, az Osztrák-Magyar Monarchiá-á alakult. Ebben mindkét államot függetlenül és együtt is közös miniszterek szövényes rendszerével kormányozták.

Ausztria belső instabilitásának ez a megoldása egész sor új repedést hozott létre a hatalmas építményben. Ilyen volt Magyarország elnyomó politikája a nem magyar alattvalókkal szemben, akik könnyű prédái lettek a szerbek és oroszok pénzelt agitációnak, amely oly mérgezőnek bizonyult 1914-ben, Ausztria Bosznia elleni háborújában.

Ausztria régi érdekei – a sok kis német hercegség – már a poroszok uralta Északnémet Szövetség zászlaja alá tartoztak, ezért Ausztria-Magyarországnak a Balkánra és a csökkenő oszmán befolyásra kellett figyelnie, ha terjeszkedni akart.

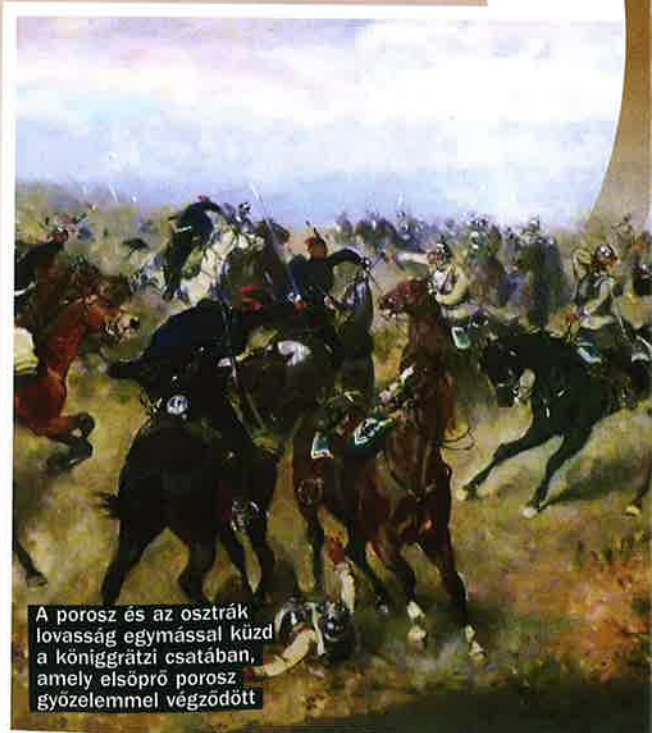

Francia katonák a francia-porosz háborúban

1870. július 19. Egyesített Németország – Franciaország kárára

Otto von Bismarck hitte, hogy „a francia-porosz háborúnak még a német egység létrejötte előtt kell végbemennie”, így Franciaországot támadásba hajszolta. A francia vereség III. Napóleon második császárságának végét jelentette – az uralkodó fogságba esett, hadserege maradványával együtt –, a poroszok pedig egészen addig hatalmas francia területeket tartottak megszállva, amíg meg nem kezdődött a háborús jóvátétel fizetése.

Ez a megaláztatás, valamint az értékes és erősen iparosított Elzász-Lotaringia régió anektálása óriási nemzeti tragédia lett. Ez is ott volt a franciák szívében, amikor belevetették magukat az I. világháborúba, mivel fordult a külügyek állása, Németországgal új konfliktus készülődött, és a közvélemény az elvesztett tartományok visszavételét követelte. A francia-porosz háború következményeképpen megszűnt az Északnémet Szövetség, és helyére az egységes Német Császárság lépett, amelyet I. Vilmos császár és Von Bismarck kancellár irányított, Párizsban pedig létrejött a francia harmadik köztársaság.

A porosz és az osztrák lovasság egymással küzd a königgrätzi csatában, amely elsőpr porosz győzelemmel végződött

1890. március 20.

BISMARCK KÉNYTELEN LEMONDANI

A német külpolitika a császár kezében harciassá válik.

Szerepe a német birodalom létrejöttében és a kiújult gyűlölködés Franciaországgal ugyan harcias hírnevet biztosított Otto von Bismarcknak, de a „Vaskancellár” a stabilizáló erőt jelentette Közép-Európában. Visszatar-totta Németországot az olyan gyarmatokért való hajszától, amelyek miatt közvetlen versenybe került volna más nagyhatalmakkal. 1876-ban kijelentette: egy balkáni háború nem ér annyit, mint „egyetlen pomerániai muskétás egészséges csontjai”. Aláírta Oroszországgal a viszontbiztosítási szerződést is, amely korlátozta a felek részvételét az egymás elleni összetűzésekben.

II. Vilmos az apját, III. Frigyes császárt követte a trónon, ám mivel egészen mások voltak a prioritásai, folyton veszekedtek, és az udvar mérgező légköre

végül 1890-ben lemondásra kényszerítette Bismarckot. Utódja, Leo von Caprivi sokkal inkább egyetértett Vilmos elképzeléseivel. Oroszországot végzetesen Franciaország felé taszítva hagyta, hogy a viszontbiztosítási szerződés érvényét veszítse a soha szárba nem szökkenő brit barátság kedvéért. 1914-re Németország elszigetelő-dött Európában.

Otto von Bismarck német kancellár abban az évben, amikor távozott hivatalából

1894. január 4.

A FRANCIA ÉS AZ OROSZ ERŐ EGYESÍTÉSE

Franciaország és Oroszország katonai szövetséget köt.

Nehéz elképzelni egy kevésbé valószínűtlen románcot: a demokratikus, köztársasági Franciaország és az ódon, autokratikus cári Oroszország bóköl egymásnak, bár ezt közfelháborodás övezi mindkét országban.

Franciaország úgy érezte, hogy (az ekkor még egymással kacérkodó) Nagy-Britannia és Németország körbezárja, miközben Oroszország szintén fenyegetve érezte magát: Közép-Ázsiában és a Távol-Keleten a Brit Birodalom, Európában pedig a német szövetséges Ausztria-Magyarország által.

Míg a régi szerződések olyan kormányok közötti egyezmények voltak, amelyek azt akarták megakadályozni, hogy a felek egymás ügyeibe avatkozzanak, ez a megállapodás elsősorban katonai volt: válaszpéseket garantált arra az esetre, ha valamelyik felet megtámadják.

Vitathatatlan, hogy a francia-orosz szövetség volt az első a későbbiek sorában, amely úgy kötötte össze Európa katonai nagyhatalmait, mint kétélű hegyet: ha csak egy is lezuhan, magával rántja a többi.

1898. július 10.

Nagy-Britannia és Franciaország felméri egymást

Az afrikai pozícióharcból akkor lett krízis, amikor afrikai gyarmataik összekötéséhez a franciák és a britek is meg akarták szerezni a Nilus feletti ellenőrzést. Franciaország különösen Egyiptom 1882-es brit megszállása miatt érezte magát fenyegetve, és hamarosan kisebb sereget küldött Fashodába (ma Kodok város Dél-Szudánban), ahol a két hatalom érdekszférái találkoztak.

Vakmerő, 14 hónapos, Afrikát átszelő menetelés után – bár utánpótlásuk útközben visszafordult – a francia sereg 1898. július 10-én elfoglalta Fashodát. Megérkezett az elszigetelt erődhöz egy naszádokból álló brit flottilla is, élén a gyarmatosítás kirakatemberével, Horatio Herbert Kitchennel. Udvariasan ugyan, de mindkét fél ragaszkodott hozzá, hogy joga van ott tartózkodni, majd gálánsan megegyeztek, hogy az erődre egymás mellé tűzik ki a brit, francia és egyiptomi zászlót. Ezalatt otthon mindkét parlamentet a háborús

lehetőségek tárgyalása foglalta le. A franciák csak akkor visszakoztak, amikor kitűnt, a győzelem a tengeri hatalomtól függ, s a könnyű, gyors francia flotta ki lenne szolgáltatva az erősebb brit hajóhad kényének-kedvének. Így a két hatalom megállapodott a hivatalos határvonalakról.

A brit-francia kapcsolatok fashodai incidens utáni normalizálódása és az érdekszférahatárok egyértelmű megállapítása olyannyira enyhítette a felekre nehezedő állandó nyomást, hogy évszázadok többé-kevésbé rendszeres verontása után egy új szövetség felé vezető útra léptek.

A francia Marchand kapitány Fashodán 1898-ban

1895. december. 29.

Németországot fenyegetik Dél-Afrikában

A mai Dél-Afrika területe körül rivalizáló brit és német érdekségek évtizedeken át biztos gyújtópontot jelentettek. A brit gyarmat, Fokföld támadása sikertelen volt a független Transvaal Köztársaság ellen, végül ez vezetett a második búr háborúhoz, amelyet Nagy-Britannia ugyan nem szentesített, de anyaországi erősen támogatott.

II. Vilmos császár gratuláló levelet küldött Paul Kruger transvaali elnöknek, lépését a német sajtó ünnepelte, a britek dühét viszont kiváltotta. Németország finom modorú londoni nagykövét sokkolta, amikor a külügyminisztérium tisztviselője, a rámenős Sir Francis Bertie közölte vele, a német flotta eltörölése a föld színéről „gyerekjáték lesz az angol hajóhad számára”.

Mivel nagyon is tisztában volt a németek korlátaival, politikai elszigeteltségével és Nagy-Britannia túlzott reakciójával, II. Vilmos döntött a Német Császári Haditengerészet erejének növeléséről, és arról, hogy Nagy-Britannia többé nem potenciális szövetségesként, hanem potenciális fenyegetésként kezelendő.

A Transvaal Köztársaság elnöke, Paul Kruger 1898-ban

A párizsi II. Miklós sugárút, amely a francia-orosz szövetség tiszteletére kapta a nevét

1912. szeptember 30.

OROSZORSZÁG MEGMUTATJA KATONAI EREJÉT

Amint megkezdődik az első Balkán-háború, Oroszország Ausztriát veszi célba.

Az oszmánok birtokolta Líbia előző évi olasz megszállásának példáját követve a Szerbia, Bulgária, Görögország és Montenegró alkotó Balkán-szövetség egyre gyorsabban igyekezett területet szerezni a törököktől, nagy pártfogójuk, Oroszország pedig egyértelművé tette hozzáállását.

Ha Ausztria-Magyarország aggódott a határok várható átrendezése miatt, akkor az 50-60 000 orosz tartalékos hirtelen mozgósítása Lengyelország Monarchiával közös határa mentén még inkább aggasztotta. Szakítva a burkolt egyezségszegés hagyományával, ez volt Oroszország első nagyobb támadó hadmozdulata riválisai ellen, s előrevetítette az 1914-es eseményeket, valamint Szerbia erős védelmét, amely aztán a világ nagy részét háborúba sodorta.

Szergej Szazonov orosz külügyminiszter megjegyezte, ha összezsugorodik sor, „valószínűleg számíthatunk Franciaországra és Anglia tényleges támogatására”.

Szergej Szazonov, orosz külügyminiszter 1910–1916 között

1913. október 18.

SZERBIA NEM TÁGÍT ALBÁNIÁTÓL

A Balkán-szövetség sikere az első Balkán-háborúban feleslegesen nyugtalanította az Osztrák-Magyar Monarchiát. Aztán elkezdődött a második Balkán-háború, amelyben minden harcoló fél igyekezett a nyereségeit konszolidálni. Szerbia – az aggodalom fő oka – elsőprő győzelmeket aratott Macedóniában, majd bevonult Albániába és Koszovóba, ahol óriási területekre tett szert. Később megszállásokról érkeztek beszámolók, sőt olyan rémhír is terjedt, hogy a prizreni (Koszovó) osztrák-magyar konzult erőszakkal elhurcolták és kiherélték.

Bár Ausztria-Magyarország előbb azt állította, nem tud semmiféle okkupációról, majd kivonulásról hazudott, mindinkább meggyőződhetett róla, hogy Szerbiával nem lehet megegyezni, csak az erőből ért. 1913. október 18-án a Monarchia nyolc napot adott Szerbiának a vitatott területek kiürítésére, különben katonai akcióval kell szembenéznie. Oroszország azt tanácsolta Szerbiának, teljesítse az ultimátumot. Október 26-án Albániában már nem voltak szerb csapatok. Az albán ultimátum sikere – és az orosz támogatás korlátainak világos kinyilvánítása – arra indította Bécsset, hogy próbálja megismételni a mutatványt 1914-ben is, ám akkor az eredmény nagyon más lett.

Szerb katonák Macedóniában a második Balkán-háború idején

1913. december 14.

Konstantinápoly Németországtól vár segítséget

Oroszországnak a török szorosok iránti vágya a Balkán-háborúk idején a második helyre szorult, de ezt a hosszú távú céljukat nem tévesztették szem elől. Komolyan aggasztotta őket az oszmán hadsereg alakulatainak kiképzésére és irányítására (a megalázó balkáni török vereségek után) 1913. december 14-én érkezett, Otto Liman von Sanders vezette német katonai misszió, nemkülönben az is, hogy a török haditengerészetnél ugyanilyen feladattal tevékenykedett egy brit admirális.

Németország erősen törekedett rá, nehogy diplomáciai válság robbanjon ki (amiért a német közvélemény viszont neheztelt), Oroszországot azonban még a hevesen németellenes Delcassé sem támasztotta, s ez hathatós figyelmeztetés volt, hogy szövetségük ellenére az antantnak igencsak mások a prioritásai.

Most először gondolták úgy, hogy nemcsak Ausztria-Magyarország, de Németország is közvetlenül fenyegeti Oroszország céljait, és rájöttek, hogy a török szorosok feletti ellenőrzést kizárólag egy olyan nagyobb európai háború színtere mögött tudják megszerezni, amelyben Franciaországot – és főként Nagy-Britanniát – kötelek fűzi Oroszországhoz.

Liman von Sanders oszmán vezérkari tisztjei körében 1914-ben

1914. június 21.

SZERBIA HOMÁLYOS FIGYELMEZTETÉSE

A szerb miniszterelnök nem figyelmeztet a Ferenc Ferdinánd elleni tervre.

1914 júniusában Nikola Pašić szerb miniszterelnök táviratot küldött a bécsi szerb követségre, amelyben egy Ferenc Ferdinánd elleni összeesküvésről értesített. Belgrád bécsi embere, Jovan Jovanović 1914. június 21-én találkozott az osztrák-magyar pénzügyminiszterrel, és a lehető legködösebb formában utalt arra, hogy egy főhercegi látogatás akár tragédiával is végződhet. Pašić nem közvetlenül az osztrák-magyar kül-

ügyminiszterhez fordult a fenyegetés ügyében, hanem az ultranacionalista Jovanovićot (róla az a hír járta, hogy az annexió után gerilbandákat irányított Boszniában) választotta – akitől arra számíthatott, hogy nem döntéshozó személlyel és a lehető legkevésbé meggyőzően beszél majd –, s ez azt a benyomást kelti, hogy Pašić érezte, szólnia kell az ügyben, de nem feltétlenül akarta, hogy meghallják.

Nikola Pašić szerb miniszterelnök 1919-ben

1914. június 28.

Meggyilkolják Ferdinándot

1914. június 28-án Ferenc Ferdinánd főherceget – az Osztrák-Magyar Monarchia uralkodójának, Ferenc József császárnak az unokaöccsét és örökösét – és feleségét, Zsófia hercegnőt több halálos pisztolylövés érte, amikor a pár csapatselemlére érkezett a bosnyák fővárosba, Szarajevóba. A ravaszt egy radikalizálódott boszniai szerb diák, Gavrilo Princip húzta meg, a szerb hadseregen belüli összeesküvők által felfegyverzett és támogatott Fekete Kéz titkos katonai társaság egyik orgyilkosa.

A főherceg ugyan népszerű volt, de halála megfelelő indokot szolgáltatott a Habsburg-udvarnak arra, hogy megfékezze a harcias

Szerbiát. Ezenkívül Ferenc Ferdinánd egy olyan osztrák-magyar katonai agytrösztöt vezetett, amely a birodalom föderális alapon való újjászervezésének szószólója volt.

Egy képviselőiből jellegű Ausztria-Magyarország elcsitíthatta volna a birodalom szláv közösségeinek (közülük sokan még mindig viszonylag lojálisak volt magához Ferenc Józsefhez, csak az államot bírálták) függetlenségi követeléseit, csökkentve Szerbia befolyását Horvátországban és Boszniában, s aláasta volna Oroszország szláv és ortodox keresztény emberek „megvédésére” hirdetett önjelölt misszióját is. De ez sohasem valósult meg.

Az osztrák-magyar rendőrség röviddel a lövések után letartóztatja Gavrilo Princippet

1914. július 28.

AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG HADAT ÜZEN!

A politikai szövetségek dominóhatású háborúhoz vezetnek.

Tartva attól, hogy a közvélemény nem támogatná a háborút, az osztrák-magyar kormány – miután 1912 óta már egy-két alkalommal fogcsikorgatva várta, hogy kiüttesse a jöttment Balkánt – olyan ultimátumot készített, amelyet Szerbiának szinte lehetetlen volt elfogadnia. Berlinben II. Vilmos hangot adott annak, hogy a Monarchiát támogatja, így utasítva a bécsi német nagykövetet: „Végeznünk kell a szerbekkel, gyorsan. Most vagy soha!”

Túl megalázók voltak a feltételek ahhoz, hogy Szerbia elfogadja azokat, és 1914. július 28-án Ausztria-Magyarország hadat üzent Szerbiának. Mint egy eldőlt dominó, Oroszország, Németország, Franciaország, Nagy-Britannia és annak összes tengeren túli domíniuma sorban belerohant a háborúba. Az I. világháború előrehaladtával Olaszország, az Oszmán Birodalom, Japán és végül az Egyesült Államok követte őket.

I. világháborús német lövészárkok az Aisne folyónál